

Екологічні аспекти в сфері земельного законодавства: виклики і можливості*

Серед земель України найбільшу територію займали у 2014 році землі сільськогосподарського призначення (71%), 78% з яких є ріллям. На всій території поширені процеси деградації земель, серед яких найбільш масштабними є ерозія (близько 57,5% території), забруднення (близько 20% території), підтоплення (близько 12% території). Зменшується вміст поживних речовин у ґрунтах, а щорічні втрати гумусу становлять 0,65 тони на 1 гектар.

Як відомо, одним з основних правових засобів охорони земель в Україні від забруднення або псування виступає кримінальна відповідальність за таке діяння. Характеристика цього засобу буде повною лише за умови висвітлення щонайменше трьох її аспектів: суспільної обумовленості встановлення кримінальної відповідальності (криміналізації) за забруднення або псування земель; форм реалізації такої відповідальності, розгляду інших засобів кримінально-правової охорони земель від забруднення або псування; аналізу складу злочину, передбаченого ст. 239 КК України, як єдиної та достатньої юридичної підстави настання кримінальної відповідальності. [1]

Проте, варто зазначити, що відповідальність за таке правопорушення може бути не лише кримінальною, а й цивільною та адміністративною, так, згідно ст. 211 Земельного кодексу України «Громадяни та юридичні особи несуть цивільну, адміністративну або кримінальну відповідальність...» і «Законом може бути встановлено відповідальність і за інші порушення земельного законодавства.» окрім тих, що зазначені у цій статті. [2]

Також згідно ст. 22 Закону України «Про охорону земель» існує і система заходів у галузі охорони земель, яка в себе включає:

- державну комплексну систему спостережень;
- розробку загальнодержавних і регіональних (республіканських) програм використання та охорони земель, документації із землеустрою в галузі охорони земель;
- створення екологічної мережі;
- здійснення природно-сільськогосподарського, еколого-економічного, протиерозійного та інших видів районування (зонування) земель;
- економічне стимулювання впровадження заходів щодо охорони та використання земель і підвищення родючості ґрунтів;
- нормування. [3]

Одним із ключових викликів в екологічній сфері земельного законодавства є потреба впровадження більш жорсткого контролю за

* Наукова керівниця – *Тетяна Кондратюк*, доцентка кафедри аграрного земельного та екологічного права імені В.З. Янчука Національного університету біоресурсів і природокористування України

охороною земель та дотриманням екологічних стандартів. Законодавство повинно враховувати питання деградації ґрунтів, що пов'язана з нераціональним використанням земель, надмірним застосуванням пестицидів та добрив. Такі заходи як інвентаризація земель, стимулювання використання екологічно чистих технологій у сільському господарстві та суворіші штрафи за забруднення можуть сприяти поліпшенню стану земель. [4]

Одним з перспективних напрямків у регулюванні є запровадження «екологічної сертифікації» земель сільськогосподарського призначення, що дозволить контролювати дотримання агроекологічних стандартів. Іншою важливою ініціативою є розвиток системи стимулів для фермерів, які дотримуються принципів сталого землекористування.

Також особливу увагу слід приділити питанням захисту земельних ресурсів у контексті впровадження інфраструктурних проектів, адже урбанізація та розширення промислових зон часто призводять до порушень екологічної рівноваги. Законодавство має чітко регламентувати оцінку впливу на довкілля (ОВД) та процедури громадського обговорення проектів, які можуть загрожувати екологічному стану земель.

Земельні ресурси України є значною мірою деградованими, з високим показником розораності порівняно з європейськими країнами, а використання земель не повною мірою відповідає вимогам раціонального природокористування. Причини виникнення такої ситуації мають комплексний характер та історичні передумови. Особливо слід відзначити порушення екологічно збалансованого співвідношення між сільськогосподарськими угіддями, зменшення території унікальних степових ділянок та інших цінних природних екосистем, надмірну розораність території та порушення природного процесу ґрунтоутворення, використання недосконалих технологій в сільському господарстві, промисловості, енергетиці, транспортній та інших галузях господарства, орієнтацію на досягнення коротко- та середньострокових економічних вигод, що має негативні наслідки для навколишнього природного середовища у довгостроковій перспективі.

Збільшується кількість та масштаби надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру. Надмірний антропогенний вплив і високий рівень техногенного навантаження на територію України обумовлені наявністю комплексу гірничодобувних, хімічних, енергетичних об'єктів, які технологічно застаріли та не мають необхідного обладнання для зменшення скидів забруднюючих речовин у водні об'єкти. [5]

Також необхідно згадати щодо сильного впливу воєнних дій на території України, які тривають з 2014 року і особливо загострилися після повномасштабного вторгнення у 2022 році, вони суттєво вплинули на екологічну ситуацію в країні. Основні проблеми, спричинені війною, включають:

1. **Руйнування інфраструктури та деградація земель:** Воєнні дії призвели до забруднення ґрунтів через руйнування промислових об'єктів, складів паливно-мастильних матеріалів та хімічних речовин. Пошкодження інфраструктури сільськогосподарського призначення призводить до деградації земель і втрати їх продуктивності.

2. **Міни та вибухонебезпечні предмети:** На територіях, де проводилися бойові дії, залишається велика кількість мін та снарядів, які не вибухнули. Це обмежує можливість використання земель для сільського господарства та несе ризики для населення.

3. **Забруднення води та ґрунтів:** Використання вибухових речовин та знищення інфраструктури призводить до хімічного забруднення ґрунтів і водойм, що може мати довгострокові негативні наслідки для здоров'я людей та екосистем.

4. **Знищення лісів та природних ландшафтів:** Воєнні дії спричиняють масштабну вирубку лісів, винищення флори та фауни, що значно порушує екологічний баланс і знижує біорізноманіття.

5. **Вплив на клімат та атмосферу:** Воєнні конфлікти спричиняють великі викиди парникових газів, що сприяє погіршенню кліматичних умов, а також забруднюють повітря шкідливими речовинами.

Таким чином, війна не лише спричиняє втрати людських життів і матеріальні збитки, але й створює серйозні екологічні загрози, з якими доведеться боротися протягом десятиліть.

Також окремо слід зосередити увагу на водних ресурсах. Підвищення рівня забруднення води на територіях, де відбувається інтенсивне сільське господарство, є критичною проблемою. Відповідно, необхідно підсилити моніторинг впливу аграрної діяльності на водні об'єкти та передбачити ефективні механізми їх захисту.

Екологічні аспекти земельного законодавства також передбачають захист біорізноманіття та збереження природоохоронних зон, які підпадають під особливий правовий режим використання. Важливим є створення нових та підтримка вже існуючих об'єктів природо-заповідного фонду, адже їх знищення чи деградація може мати незворотні наслідки для екосистем.

Виклики, що стоять перед екологічною складовою земельного законодавства, вимагають інтеграції екологічної політики в усі сфери державного управління. Це сприятиме кращому балансу між економічними інтересами та необхідністю охорони природних ресурсів.

Література

1. ШУЛЬГА, АНДРІЙ МИХАЙЛОВИЧ, et al. Кримінально-правова охорона земель від забруднення або псування: монографія. 2013, режим доступу: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/632d7630-110f-46e0-b26e-370e9c459e28/content>

2. Земельний кодекс України

3. Закон України «Про охорону земель», дата звернення 26.09.2024, режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/962-15#Text>

4. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища», дата звернення 21.09.2024, режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>

5. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року», дата звернення 21.09.2024, режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1363-2021-p#Text>

Юридичний факультет Національного університету
біоресурсів і природокористування України
Інститут права Львівського державного університету
внутрішніх справ
Юридичний факультет Запорізького національного
університету
Юридичний факультет Сумського Національного
аграрного університету
Студентський науковий гурток «Клуб юних теоретиків»

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

учасників

ХVІІІ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО- ПРАКТИЧНОЇ ОНЛАЙН-КОНФЕРЕНЦІЇ «ПРОБЛЕМИ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ ОЧИМА МОЛОДИХ НАУКОВЦІВ»

17 жовтня 2024 р.

м. Київ

УДК: 340:167.1:378.2

**Матеріали XVIII Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції
«Проблеми юридичної науки очима молодих науковців»**

П.78

**Проблеми юридичної науки очима молодих науковців : зб. наук. пр. XVIII Всеукр.
наук.-практ. онлайн-конф. (м. Київ, 17 жовтня 2024 р.) / Укладачка: Віра Качур. К.,
2024. 420 с.**

У збірнику подані наукові здобутки учасників, що присвячені
проблемам юридичної науки.

Усі матеріали подаються в авторській редакції.

**За зміст наукових матеріалів відповідальність несуть їх автори та
наукові керівники**